

Vergaderjaar 2024–2025

36 714

Raming der voor de Tweede Kamer in 2026 benodigde uitgaven, alsmede aanwijzing en raming van de ontvangsten

Nr. 1

GELEIDENDE BRIEF

Den Haag, 26 maart 2025

Ieder jaar stelt de Tweede Kamer haar eigen begroting op, de Raming. Deze Raming wordt vervolgens door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties toegevoegd aan hoofdstuk IIA van de Rijksbegroting. In deze geleidende brief bij de Raming worden de aandachtspunten voor 2026 beschreven. Hierbij wordt uiteraard voortgebouwd op de ontwikkelingen die de afgelopen jaren in gang zijn gezet. Zo blijven onderwerpen als integrale veiligheid, het versterken van het parlementaire proces en het verder moderniseren en digitaliseren van de werkwijze van de Kamer hoog op de agenda van het Presidium staan.

Algemeen begrotingsbeeld

De structurele verhogingen van de uitgaven voor de Tweede Kamer blijven de komende jaren beperkt. Elk verzoek om extra budget wordt vooraf zorgvuldig door het Presidium beoordeeld op noodzaak, doelmatigheid en soberheid. Een aantal extra kosten die de Kamer maakt met betrekking tot kleinere investeringen in de ambtelijke diensten, wordt opgevangen binnen het bestaande budget. Andere uitgaven, zoals hieronder genoemd, werken door in het financiële kader van de Raming.

In 2025 stijgt het totale budget van de Tweede Kamer met 12,2 miljoen euro. Dit wordt bijgesteld via de Raming 2026. 1,6 miljoen euro is voor de politieke artikelen, waarvan het grootste gedeelte betrekking heeft op de organisatie van de OVSE-conferentie in 2026. Deze jaarlijkse vergadering van de Parlementaire Assemblée van de OVSE wordt in 2026 door de Tweede en Eerste Kamer georganiseerd in Den Haag. 10,6 miljoen euro betreft de ambtelijke artikelen en is nodig voor de verbetering en waarborging van de veiligheid (3,4 miljoen euro), het doorvoeren van een vereiste moderniseringsslag op IT-gebied (5,8 miljoen euro) en voor ondersteuning van nieuwe Kamercommissies (1 miljoen euro). Dit laatste punt vloeit voort uit het Hoofdlijnenakkoord van de fracties van PVV, VVD, NSC en BBB. Ook zijn er nog enkele formatieve wijzigingen (0,4 miljoen euro). Het grootste deel van deze budgetstijging (10,5 miljoen euro)

bestaat uit incidentele uitgaven en werkt beperkt structureel door in de toekomstige jaren.

Als we een blik werpen op de toekomstige Ramingen (2026–2030) wordt duidelijk dat er jaarlijks een stijging van 3,2 miljoen euro structureel nodig zal om de interne organisatie en bedrijfsvoering van de Tweede Kamer verder te versterken. In verband met de langere verblijfsduur in B67¹ zijn bijvoorbeeld diverse investeringen in installaties nodig. Deze uitgaven zijn essentieel om de Tweede Kamer goed te laten functioneren. Het Presidium blijft erop letten dat de kosten niet hoger worden dan strikt noodzakelijk.

Werkwijze van de Kamer

Voor het Presidium blijft het verbeteren van de werkwijze van de Tweede Kamer een voortdurend aandachtspunt. De werkgroep Versterking functies Tweede Kamer deed in 2021 al de aanbeveling hier doorlopend aandacht aan te besteden. Onder voorzitterschap van het lid Kamminga is de werkgroep «Voor een Kamer die Werkt» ingesteld. De werkgroep buigt zich over de opvolging van aanbevelingen uit eerdere rapporten van werkgroepen en onderzoeks-/enquêtecommissies. Deze raken aan de wetgevende, controlerende en vertegenwoordigende taak van de Kamer, aan de informatiepositie en aan het enquêterecht. De werkgroep heeft daarnaast aandacht voor recente ontwikkelingen binnen deze aspecten van het Kamerwerk. Binnenkort komt de werkgroep met haar eindverslag.

Informatiepositie Kamer

Een adequate informatievoorziening vanuit het kabinet aan de Kamer is belangrijk voor een goed verloop van de parlementaire werkzaamheden. De toepassing van artikel 68 Grondwet (GW) is hierbij voortdurend onderwerp van discussie. Tijdens het reguliere overleg tussen de Minister-President, de Minister van Binnenlandse Zaken en de Voorzitter van de Kamer worden de informatie-afspraken tussen Kamer en kabinet opnieuw onder de aandacht gebracht. Daarbij komt onder meer aan de orde de wisselwerking tussen artikel 68 GW en de Wet open overheid.

Medewetgevende en controlerende taken

De Kamer heeft op 5 november 2024 ingestemd met het instellen van een tijdelijke commissie Grondrechten en Constitutionele toetsing. Deze commissie heeft als doel de wetgevende taak van de Kamer te versterken en is primair belast met het adviseren over grondrechtelijke en constitutionele aspecten van regelgevende voorstellen ten behoeve van de verdere behandeling door de vaste Kamercommissies. Gezien de bijzondere rol van deze commissie vindt het Presidium het wenselijk de opgedane ervaringen van deze tijdelijke commissie een jaar na de constituering te evalueren.

Om haar controlerende taak goed te kunnen uitvoeren heeft de Kamer onder meer het recht op het doen van onderzoek. Op dit moment loopt een parlementaire enquêtecommissie die onderzoek doet naar de coronacrisis. Op 14 mei 2024 heeft de Kamer ingestemd met het onderzoeksvoorstel (Kamerstuk 36 142, nr. 5). Met enige regelmaat laat de Voorzitter zich informeren over de voortgang van de enquête door de voorzitter van de enquêtecommissie en de ambtelijke staf. De enquêtecommissie zal voor de zomer 2025 aanvangen met de volgende fase van haar onderzoek waarin zij besloten voorgesprekken zal voeren.

¹ Bij de start van de renovatie Binnenhof in 2021 is aangegeven dat deze in 2026 zou zijn afgerond

Het grote aantal ingediende moties is jaarlijks onderwerp van gesprek bij de behandeling van de Raming. In november 2024 heeft het Presidium, in samenwerking met de commissie voor de Werkwijze, een wijziging van het beoordelingskader moties opgesteld om te komen tot een meer eenduidige definitie van de appreciaties. Als moties de appreciatie «overbodig» of «ontijdig» krijgen, kunnen deze worden ingetrokken of aangehouden. Het Presidium hoopt dat dit bijdraagt aan het afnemen van het aantal moties. Ook het verbeterde toezeggingenregistratiesysteem kan hieraan bijdragen. Als een toezegging is gedaan hoeft een motie van gelijke strekking niet meer ingediend te worden. Dit jaar heeft de Kamer ook uitgebreid gedebatteerd over het motie-instrument, naar aanleiding van het initiatiefvoorstel van het lid Bontenbal (CDA) om te komen tot een wijziging van het Reglement van Orde waarbij het aantal ingediende moties per fractie wordt gemaximeerd (Kamerstuk 36 537). Voor een quorumregeling is op dit moment geen Kamermeerderheid. De Voorzitter heeft, naar aanleiding van dit debat, in een brief aan de Kamer (Kamerstuk 36 537, nr. 6) gewezen op het belang van een politieke cultuur waarin meer focus wordt aangebracht en bewuster wordt omgegaan met parlementaire instrumenten, waaronder de motie. Bij de Raming treft u de «Staat van de Kamer» aan met een overzicht van alle relevante feiten en cijfers over het Kamerwerk in 2024.

Burgersignalen

Vanaf 1 januari 2025 kent de Kamer drie nieuwe kennisinstrumenten: de reader burgerbrieven, de burgersignalenrapportage en het signalen-overleg². In de reader worden brieven en mails die Kamercommissies ontvangen van burgers over een bepaald onderwerp gebundeld, zodat ze makkelijker betrokken kunnen worden bij de voorbereiding van een commissiedebat. Met de burgersignalenrapportage wordt inzichtelijk hoeveel burgerbrieven een commissie jaarlijks ontvangt en hoe deze signalen behandeld zijn. In het voorjaar van 2025 hebben alle Kamercommissies een burgersignalenrapportage ontvangen.

In het signalenoverleg wisselt een vaste commissie ervaringen uit met externe organisaties, zoals de Nationale ombudsman, het Kabinet van de Koning of de VNG. Dit alles heeft tot doel om burgersignalen structureler op te vangen, te ordenen en zichtbaar te maken voor de Kamer. Na twee jaar wordt de nieuwe werkwijze geëvalueerd.

Ontwikkelingen Kamerorganisatie

Het afgelopen jaar heeft geen wezenlijke uitbreiding plaatsgevonden van de Kamerorganisatie. Wel heeft het Presidium, op voorstel van de Griffier, besloten tot een nieuwe ambtelijke topstructuur, waarbij een beperkte herschikking van portefeuilles heeft plaatsgevonden. De directie is uitgebreid met een directeur Concernstaf die tevens de rol van plaatsvervangend Griffier vervult. Met het aantreden van een nieuwe directeur Huisvesting en Facilitair is de directie sinds 1 maart 2025 weer voltallig.

Modernisering Kamerorganisatie

Binnen de Tweede Kamer wordt hard gewerkt om de digitalisering en informatievoorziening van de Kamerorganisatie naar een hoger plan te brengen. Zowel de politieke als de ambtelijke organisatie is overgegaan op de «moderne werkplek» waardoor de hele Tweede Kamer op een plaats- en tijdonafhankelijke wijze kan werken. Ook is gestart met het

² Eindverslag Pilot Burgersignalen (2024D47714)

experimenteren met generatieve artificiële intelligentie (AI). Om binnen de Kamer op een verantwoorde manier gebruik te kunnen maken van AI worden de komende tijd, binnen een gecontroleerde omgeving, experimenten gedaan bij diensten met CoPilot en ChatGPT. De uitkomst hiervan zal de basis vormen voor de AI-strategie van de Tweede Kamer voor de komende jaren.

Het datagedreven werken heeft binnen de Tweede Kamer inmiddels een belangrijke plaats ingenomen. Er is een datateam ingericht met verschillende specialismen dat de organisatie ondersteunt bij datavraagstukken, zowel in het parlementair domein als in de bedrijfsvoering van de organisatie.

In het voorjaar staat de lancering van de eerste versie van de vergaderapp gepland³. De vergaderapp wordt de komende jaren doorontwikkeld. Daarnaast wordt verkend welke digitale vergadervormen geschikt zijn voor de Tweede Kamer om in crisistijd te kunnen gebruiken⁴ (inclusief digitaal quorum, digitaal beraadslagen en digitaal stemmen). Medio dit jaar worden de resultaten van deze verkenning bekend. Dit is bepalend voor de verdere realisatie en de daarmee samenhangende organisatorische impact.

Strategisch personeelsbeleid

«Boeien en binden» van personeel is een belangrijk thema voor het personeelsbeleid de komende jaren. Door de voortdurende krapte op de arbeidsmarkt moet de Kamer niet alleen kijken hoe het nieuwe medewerkers kan aantrekken, maar ook hoe het gekwalificeerd zittend personeel kan behouden. Door middel van Strategische Personeelsplanning (SPP) wordt gekeken hoe het personeelsbestand van de Kamer er momenteel voor staat, wat nodig is om tijdig in te kunnen inspelen op veranderingen.

Het beleid van de Kamer is gericht op het bevorderen van diversiteit in het personeelsbestand in de breedste zin van het woord: vrouwen in leidinggevende functies, medewerkers met een multiculturele achtergrond in hogere schalen (vanaf functioneel schaal 9) en mensen met een arbeidsbeperking.⁵ Bij gelijke geschiktheid hebben deze kandidaten voorrang. De afgelopen jaren heeft de Kamer ruimschoots voldaan aan het quotum dat voortvloeit uit de Participatiewet. Ook voor wat betreft de man-vrouw verhouding – zowel in leidinggevende functies als niet-leidinggevende functies – doet de Tweede Kamer het al jaren goed. Het nastreven van een divers personeelsbestand begint bij de werving van nieuw personeel. Leidinggevend worden aangemoedigd actief na te denken over de teamsamenstelling en de wervingsstrategie voordat ze een vacature openstellen. De standaardvacaturetekst van de Tweede Kamer is toegankelijk geschreven om een zo’n groot mogelijk publiek aan te spreken. In de arbeidsmarktcommunicatie wordt bewust de veelzijdigheid van het werken bij de Tweede Kamer getoond. Op die manier laat de Tweede Kamer zien dat iedereen welkom is om hier te werken.

Internationalisering

Door medewerkers aan te moedigen en te faciliteren bij het aangaan van korte stages en trainingen in buitenlandse parlementen, wordt vergelijkende expertise in huis gehaald, die kan leiden tot verdere professionalisering van de ambtelijke organisatie. Ook biedt de Kamerorganisatie zelf deskundigheid aan, aan parlementen in het buitenland. Daarnaast

³ Motie Bromet (Kamerstuk 36 062, nr. 10) over papierloos vergaderen

⁴ Uitvoering motie Van Gent (Kamerstuk 36 062, nr. 17)

⁵ Motie Ergin (Kamerstuk 36 528, nr. 6)

ontvangt de Kamerorganisatie verzoeken om ambtelijke expertise bij te dragen aan projecten ter ontwikkeling van de parlementaire capaciteit in zich ontwikkelende democratieën. In de afgelopen periode heeft dit enkele keren geleid tot deelname aan «capacity building»-projecten, zoals in de parlementen van Georgië, Suriname en Moldavië. Het Presidium wil bevorderen dat de Kamerorganisatie op een meer strategische en meer bewuste wijze omgaat met verzoeken tot bijdragen aan capaciteitsopbouw in andere parlementen. Daarbij staat het een gecombineerd doel voor ogen van versterking van de bilaterale parlementaire relatie met partnerlanden en een verdere groei van het lerend vermogen van onze eigen organisatie.

Sociale veiligheid

Sociale veiligheid is een brede en gezamenlijke verantwoordelijkheid van iedereen die onder het dak van de Tweede Kamer werkt, zowel politiek als ambtelijk. De vorig jaar aangestelde programmamanager sociale veiligheid heeft in het voorjaar 2025 een concept-programma sociale veiligheid gepresenteerd. Het programma heeft een meerjarig karakter en is gericht op het aanbrengen van een duurzame cultuurverandering in de breedte van de Kamerorganisatie. Conform het advies van de Universiteit Utrecht⁶ wordt ook ingezet op het verstevigen van de dialoog tussen politiek en ambtenaren. De nadruk ligt op het versterken van leiderschap (voorbeeldgedrag van leidinggevend), preventie, de politiek-ambtelijke verhoudingen en een eenduidige meldstructuur. Er komt één loket voor alle vragen, meldingen, klachten en signalen. Een aantal fracties maakt, op vrijwillige basis, al gebruik van de geboden kennis en ondersteuning vanuit de ambtelijke organisatie. Daarnaast is het voorkomen van ongewenst gedrag essentieel. Daarom wordt er geïnvesteerd in mediation en worden in 2025 nieuwe vertrouwenspersonen aangesteld, waaronder 2 extra externe vertrouwenspersonen. Ook heeft de Kamer, naar aanleiding van afspraken in de CAO-Rijk, een personeelsraadgever aangesteld voor de duur van 1 jaar. Medewerkers kunnen er terecht voor juridische advisering of gespreks- en conflictbemiddeling. Deze pilot wordt in de zomer van 2025 geëvalueerd.

Integrale veiligheid in de Tweede Kamer

Al enkele jaren merkt de Tweede Kamer de gevolgen van een veranderd veiligheidsbeeld in Nederland, waarbij een breed scala aan actoren een rol spelen. Dit raakt zowel de digitale, personele en fysieke beveiliging. Bureau Beveiligingsautoriteit (BVA), bureau Chief Information Security Officer (CISO) en de Beveiligingsdienst (samen: de Veiligheidsdriehoek) hebben de afgelopen jaren stevig geïnvesteerd in veiligheid van Kamerleden, Kamerbewoners, bezoekers, het pand en de systemen van de Tweede Kamer. Ook in 2025–2026 blijft dit prioriteit.

In 2024 vonden veel verstoringen en demonstraties plaats. De komende tijd wordt ingezet op preventieve en repressieve maatregelen die het risico op verstoringen van debatten verkleinen. Voorbeelden van repressieve maatregelen zijn snel ingrijpen, het doen van aangifte en het opleggen van pandverboden.

Verder neemt onder andere vanuit statelijke actoren de (digitale) dreiging continue toe. Door te investeren in trainingen van Kamerbewoners en het versterken van het proces en de veiligheidsmaatregelen met betrekking tot buitenlandse reizen verhoogt de Tweede Kamer de weerbaarheid.

⁶ Rapport «Kracht zonder Tegenkracht. Sociale Veiligheid in de Tweede Kamer der Staten-Generaal»

In 2024 ging de Tweede Kamer over naar de «moderne werkplek», waarbij in toenemende mate gebruik wordt gemaakt van cloud-oplossingen. Deze ontwikkeling zet zich in 2025 voort, brengt andere digitale risico's met zich mee en vraagt om een nieuwe benadering van digitale veiligheid. De juiste afweging van risico's is hierbij cruciaal. Voor alle systemen van de Tweede Kamer worden de digitale dreigingen gemonitord, zodat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid geborgd blijft. In 2025–2026 zet de Veiligheidsdriehoek gezamenlijk in op diverse awareness initiatieven, die zich richten op het vergroten van veiligheidsbewustzijn en veilig gedrag van Kamerbewoners.

In 2024 legde de Veiligheidsdriehoek contact met verschillende buitenlandse parlementen, die grotendeels voor dezelfde uitdagingen staan als de Tweede Kamer. Het kunnen stellen van vragen en delen van ervaringen binnen een ambtelijk Europees parlementair samenwerkingsverband levert belangrijke inzichten op. In 2025 wordt het delen van ervaringen, geleerde lessen en samenwerking met buitenlandse *counterparts* daarom verder geïntensiveerd.

Huisvesting en duurzaamheid

Als gebruiker van het Binnenhof is de Tweede Kamer nauw betrokken bij de verschillende ontwerpfasen van de renovatie. In het eerste kwartaal van 2025 is de aandacht vooral gericht op het afronden van de besluitvorming rond het Definitief Technisch Ontwerp van het hoofdcomplex én het Definitief Ontwerp van de nieuwe Publieksentree. Inmiddels zijn delen van het ontwerp in uitvoering. De Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening verwacht in het laatste kwartaal van 2025 een geactualiseerde, integrale planning aan de Tweede Kamer te kunnen aanbieden, nadat de contractvorming van alle gebouwdelen is afgerond en er meer zekerheid is over de uiteindelijke oplevering van de verschillende gebouwdelen. Het is essentieel dat, hoewel het Rijksvastgoedbedrijf eigenaar is van het gebouwencomplex op het Binnenhof en opdrachtgever van de renovatie, de belangen en de (staatsrechtelijke) positie van de Tweede Kamer binnen het totale programma gedurende het gehele project goed behartigd blijven.

Renovatie Dependances

In 2020 heeft de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) de Tweede Kamer toegezegd een plan te maken voor de huisvestingsbehoefte van de Tweede Kamer buiten het Binnenhof. Het RVB garandeerde met de invulling van het plan zowel kwalitatief als kwantitatief goede huisvesting van de Tweede Kamer bij de terugkeer naar het Binnenhof. Mede op basis daarvan heeft het RVB het «Staalbankierscomplex» aangekocht en is gewerkt aan het voorbereiden, renoveren en geschikt maken van de benodigde gebouwdelen van de bestaande Dependance Plein 23-complex en het Staalbankierscomplex. De Tweede Kamer heeft de uitdrukkelijke wens uitgesproken volledig en exclusief gebruik te kunnen maken van het Staalbankierscomplex, in verband met de (verwachte) groei van de organisatie ook na de terugverhuizing. Dit vraagt nadere uitwerking en onderzoek door zowel het RVB als de Kamer en zal onder meer leiden tot een aangescherpt functioneel Programma van Eisen. In het tweede kwartaal van 2025 worden de resultaten hiervan aan de Bouwbegeleidingscommissie en aansluitend aan het Presidium voorgelegd.

Duurzaamheid

Het Presidium streeft ernaar om actief bij te dragen aan een duurzame werkomgeving. Het RVB heeft in het afgelopen zomerreces diverse vervangingswerkzaamheden uitgevoerd aan de luchtbehandelingskasten en het ventilatiesysteem. Dit leidt direct tot energiereductie. Tijdens de behandeling van de Raming 2024 is gesproken over verduurzaming van de daken van de tijdelijke huisvesting van de Tweede Kamer. In het zomerreces van 2024 zijn door het RVB vier daken voorzien van een groen dak en zijn er voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd voor het plaatsen van de zonnepanelen op de Statenpassage. Het onderzoek door het RVB naar de exacte mogelijkheden voor plaatsing van de zonnepanelen is nog niet afgerond.

Tot slot

Het Presidium is van mening dat de Raming 2026 een goede basis biedt om de komende tijd invulling te geven aan de taken van de Tweede Kamer en ziet uit naar een constructief gesprek over de Raming en de bijbehorende stukken.

Mede namens het Presidium,

De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,
Martin Bosma

De Griffier van de Tweede Kamer der Staten-Generaal,
Oskam